

Про підготовку майбутнього вчителя української мови й літератури до роботи в профільній школі в умовах сучасного педагогічного закладу

Тетяна Дятленко,

кандидат педагогічних наук, доцент

кафедри гуманітарної освіти й технологій навчання

Глухівського національного педагогічного університету

імені Олександра Довженка

У статті порушено проблему підготовки майбутнього вчителя української мови й літератури до роботи в профільній школі, простежено взаємозалежність між методичною компетентністю викладачів вишу і рівнем професійного становлення студента в умовах навчального закладу.

Ключові слова: методична компетентність, показники діяльності викладача, напрями взаємодії.

Процес профілізації навчання в сучасній школі висуває підвищені вимоги до професійної підготовки вчителя, його педагогічної компетентності, ерудиції, загальної культури, оскільки перед учителем профільної школи постало завдання вчити по-новому, отже, розробляти зміст, організаційні форми, методи і засоби навчання й виховання таким чином, аби забезпечити оптимальні умови розвитку учнів, які свідомо обрали майбутній напрям професійної підготовки з урахуванням інтересів, здібностей, нахилів, обдарування тощо.

На сьогодні відповідними інститутами підготовлено базові нормативні документи профільної школи, розроблено програми, підручники, однак проблема готовності сучасного вчителя української мови й літератури до роботи в профільних класах залишається відкритою й нині активно обговорюється на сторінках фахових періодичних видань, стає предметом дискусії наукових конференцій, семінарів. Сучасні вчені З. Шевченко, В. Шуляр, Ю. Ковбасенко, Ю. Мельник, Л. Мацько, О. Семенов, Ю. Кузнецов, А. Фасоля та ін. наголошують, що вирішальною педагогічною умовою організації профільного навчання в загальноосвітній школі є формування педагогічних кадрів, які мають забезпечувати профільну, допрофільну, загальноосвітню підготовку учнів.

Учитель профільної школи повинен бути спеціалістом високого рівня, відповідного профілю та спеціалізації, щоб забезпечувати варіативність та особистісну орієнтацію навчально-виховного процесу через послідовне, педагогічно доцільне проектування індивідуальних освітніх програм розвитку особистості; практичну орієнтацію освітнього процесу через введення інтерактивних технологій, проектно-дослідницьких методів, поширення навчального співробітництва, самостійності учнів у набутті знань тощо. Ці вимоги потребують модернізації педагогічної освіти, підвищення кваліфікації та перепідготовки освітян, а також урахування нагальних потреб школи і внесення відповідних коректив у процес підготовки майбутніх учителів української мови й літератури в сучасних вищих навчальних закладах.

Мета статті – простежити взаємозалежність і взаємообумовленість між навчальною діяльністю викладача вишу й професійною підготовкою і готовністю випускника педагогічного ВНЗ до роботи в профільній школі.

Народна мудрість твердить: «Вчителя й дерево пізнають з плодів». Отже, якість навчання і виховання, професійна підготовка сучасного студента педагогічного вищого навчального закладу в цілому залежать від професійного рівня професорсько-викладацького складу того чи того вишу, тобто від рівня методичної компетентності викладачів, впровадження у навчальний процес інноваційних технологій і володіння ними.

Вважаємо за доцільне окреслити саме поняття «методична компетентність». На наш погляд, методична компетентність викладача ВНЗ – це системне поняття, яке виражається в гармонійному поєднанні викладацької, тобто навчальної й науково-дослідницької діяльності; співвідношення теоретичної й практичної підготовки, широкої ерудиції й практичного досвіду, взаємозв'язок знань, умінь і навичок за умови переваги знань; якість роботи викладача визначається його умінням упроваджувати у навчальний процес сучасні дидактичні технології і поєднувати їх із відповідними авторськими методиками; майстерність викладача виражається в умінні мотивувати навчальну діяльність студентів і організовувати її через дослідження, творчість і самостійне вирішення нагальних проблем; ставлення викладача до своєї роботи й виконання професійних обов'язків залежать від загальної культури, володіння універсальними знаннями, а також орієнтації на нові освітні парадигми у навчальному процесі ВНЗ, які реалізуються через особистісно зорієнтоване, диференційоване, багатоваріантне навчання, широке залучення ринку освітніх послуг, системного підходу до інноваційних процесів тощо.

Методична компетентність – базова якісна характеристика викладача вишу. Її показниками є насамперед чітке визначення орієнтирів, тобто кінцевого результату навчання й виховання студентів; демонстрація взірця професіоналізму у своїй роботі; мотивування й організація ефективної діяльності студентів; знання і впровадження нових освітніх технологій у навчальний процес, максимально адаптованих до специфіки навчальних дисциплін, які викладає, й свого досвіду; орієнтація на зв'язок теорії й практики задля розвитку активної професійної позиції й дієвого мислення майбутніх учителів української мови й літератури профільної школи; забезпечення зворотного зв'язку у навчанні через різні види контролю й самоконтролю.

Методична компетентність виявляється і в такому показнику, як здатність до аналізу й самоаналізу навчальної діяльності викладачем, систематичне дослідження результатів своєї праці через поетапну й підсумкову діагностику рівня якості знань і вмій студентів й за потреби внесення певних змін, корекції власної педагогічної діяльності.

Аби з'ясувати усвідомлення викладачами педагогічного університету залежності рівня професійної підготовки майбутнього вчителя-словесника до роботи в профільній школі від методичної компетентності власне викладачів, які читають нормативні дисципліни, нами було проведено опитування, в основу якого були покладені вищеназвані показники методичної компетентності викладача вишу.

Лише 12% опитаних викладачів виділили важливість чіткого бачення чи уявлення про взірць спеціаліста або кінцевий результат, тобто вони прогнозують для себе модель гіпотетичного випускника педагогічного закладу, розробляючи навчально-методичні комплекси своїх дисциплін. Лише 13% респондентів назвали як важливий показник методичної компетентності упровадження в навчальний процес інноваційних технологій, які розробляє сучасна дидактика. Натомість основні особистісні якості викладача як основний чинник підготовки майбутнього вчителя-професіонала для профільної школи назвали 28, 4% опитаних, що, на наш погляд, свідчить про актуальність у наші дні в практиці роботи викладача так званої «знаннєвої моделі» підготовки майбутнього вчителя-словесника у стінах навчального закладу. Майже 50% опитаних назвали важливим показник зв'язку теорії й практики, 76% викладачів вбачають формування методичної компетентності як забезпечення зворотного зв'язку через контроль і самоконтроль. 62% респондентів назвали важливим показник – уміння мотивувати й організувати самостійну й індивідуальну роботу студентів. Незначна кількість опитаних (12%) вважають вагомим показником формування методичної компетентності майбутнього вчителя української мови й літератури й готовності його до роботи в профільній школі, наявність цілісних навчально-методичних комплексів до тих навчальних дисциплін, які викладають і які є нормативними за навчальними планами для ОКР «спеціаліст» чи «магістр».

Серед опитаних викладачів спостерігалася ще й така тенденція: молоді люди виявлялися більш мобільними й цікавилися, наприклад, питаннями впровадження в навчальний процес інновацій, які активно застосовуються шкільними вчителями-практиками і які всі хочуть бачити в роботі випускників свого вишу. Між тим викладачі, які мають педагогічний стаж понад 30 років, про виклики сучасного освітнього простору говорять неохоче і віддають перевагу апробованим методикам, які, на жаль, виявляються малоефективними у плані підготовки сучасного фахівця, оскільки студент орієнтується і в чомусь наслідує своїх учителів.

Проаналізувавши результати опитування, проведеного серед викладачів навчально-наукового інституту гуманітарної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені О. Довженка, ми дійшли висновку про необхідність врахування під час моделювання навчального процесу у ВНЗ основних положень «Концепції профільної школи» і тих вимог, які висуває сьогодення до вчителя української мови й літератури профільної школи.

Питання взаємозв'язку і взаємозалежності методичної компетентності викладача вищого навчального закладу й рівня професійної готовності майбутнього

вчителя української мови й літератури до роботи в профільній школі неодноразово обговорювалося на науково-методичних семінарах кафедри гуманітарної освіти й технологій навчання Глухівського національного педагогічного університету імені О. Довженка. Під час обговорення окресленої проблеми була вироблена стратегія й тактика її вирішення через активізацію науково-дослідницької діяльності професорсько-викладацького колективу кафедри й активного залучення до неї студентської молоді, яку бачимо в ролі майбутніх учителів-практиків у профільній школі.

Зважаючи на пряму залежність рівня готовності майбутніх учителів української мови й літератури до роботи в профільній школі від методичної компетентності викладача, яку вбачаємо як у науковій, так і в навчально-методичній діяльності кожного, нами були розроблені спеціальні критерії оцінювання участі викладачів кафедри у процесі підготовки висококваліфікованого і компетентного студента, майбутнього вчителя української мови й літератури профільної школи. Виокремлено пріоритетні напрями, а саме:

1. Науково-дослідна робота:

викладачем виконано (виконується) дисертаційне дослідження, яке захищено (готується до захисту) на спеціалізованій раді;

викладач є виконавцем держбюджетної науково-дослідницької теми чи проблеми (при кафедрі на безоплатній основі функціонує НДЛ «Гуманітарні технології у філологічній освіті»).

2. Науково-методична робота :

викладачем видано (готується до видання) підручник (навчальний посібник, монографія, методичні рекомендації тощо);

викладачем розроблено комп'ютерні презентації, слайди до курсу лекцій, електронний посібник чи опорний конспект, який не має друкованого аналогу і є авторською розробкою;

викладачем опубліковані статті у фахових періодичних виданнях, збірниках наукових конференцій різних рівнів, збірниках наукових праць (не менше трьох статей).

3. Організація, підготовка й участь у наукових заходах:

— викладачем взято участь у підготовці, проведенні конференцій, семінарів та інших наукових заходів різних рівнів;

— викладачем підготовлено виступ, доповідь на науково-методичній чи науково-практичній конференції;

— викладачем підготовлено виступ чи повідомлення про хід виконання науково-дослідницької теми на звітній науково-практичній конференції викладачів університету.

4. Організація науково-дослідницької роботи студентів:

— під керівництвом викладача кафедри функціонує науковий гурток чи проблемна група, лабораторія чи якесь інше наукове студентське об'єднання;

— викладач бере активну участь в організації й роботі Спілки молодих учених чи Студентського наукового товариства.

5. Підготовка студентів до участі в наукових заходах:

— під керівництвом викладача підготовлені студентські доповіді на зовнішні конференції, семінари та інші наукові заходи з подальшою публікацією матеріалів;

— викладачем підготовлені студенти до участі в олімпіадах різних рівнів;

— обговорення з викладачем підготовлених студентських наукових робіт на конкурси чи виставки.

На кафедрі за названими критеріями систематично здійснюється аналіз участі кожного викладача в

науковій і науково-методичній роботі. Аби активізувати професорсько-викладацький колектив до реалізації розроблених напрямів діяльності кафедри у контексті ефективності підготовки майбутнього вчителя-словесника до роботи в профільній школі, систематично здійснюються певні заходи: відкриті заняття викладачів кафедри з метою обміну педагогічним досвідом, відкриті для викладачів кафедри консультації щодо написання курсових, дипломних, магістерських досліджень; засідання дискусійних клубів з участю студентів; засідання «Педагогічної майстерні» за результатами педагогічних практик різних видів з участю вчителів-практиків; щомісячні науково-методичні кафедральні семінари з участю освітян міста чи району; тренінги, які зарекомендували себе як ефективна форма підвищення педагогічної майстерності й методичної компетентності як викладачів, так і студентів, систематичний огляд і аналіз фахових видань; авторські проекти провідних фахівців у філології й методиці, укладання покажчика, електронних адрес бібліотек,

сайтів, організація й проведення різних методичних шоу. Запропонована методика апробується і вже є певні результати, які доводять правильність висунутої гіпотези щодо залежності методичної компетентності викладача вишу й студента, майбутнього вчителя-словесника профільної школи.

Література

1. Концепція профільного навчання в старшій школі // Інформаційний збірник Міністерства освіти й науки. – 2003. – №74. – С.3–15.
2. Шуляр В. Структура профільної диференціації літературної освіти школярів // В. Шуляр // Дивослово. – 2007. – №3. – С. 15–17.
3. Фасоля А. Профільне навчання: готовність №? / А. Фасоля // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та коледжах. – 2009. – №11. – С.49–54.
4. Шевченко З. Специфіка підготовки майбутніх учителів-словесників до роботи в умовах профільного навчання / З. Шевченко / Вісник Глухівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Випуск 13. – Глухів: ГДПУ, 2009. – С. 239–242.

Татьяна Дятленко. Подготовка будущего учителя украинского языка и литературы к работе в профильной школе в условиях современного педагогического заведения

В статье поднят вопрос подготовки будущего учителя украинского языка и литературы к работе в профильной школе, прослеживается взаимозависимость между методической компетентностью преподавателей вуза и уровнем профессионального становления студента в условиях учебного заведения.

Ключевые слова: методическая компетентность, показатели деятельности преподавателя, направления взаимодействия.

Tatiana Diatlenko. Preparation future teacher of Ukrainian language and literature to work in the specialized school in the modern pedagogical institutions.

The article considers the problem of preparing future teacher of Ukrainian language and literature to work in the specialized school, traced the relationship between methodological competence of university teachers and the level of professional formation of students in the environment of educational institution.

Key words: methodical competence, indicators of teacher work, areas of cooperation.